

Mt 5,14

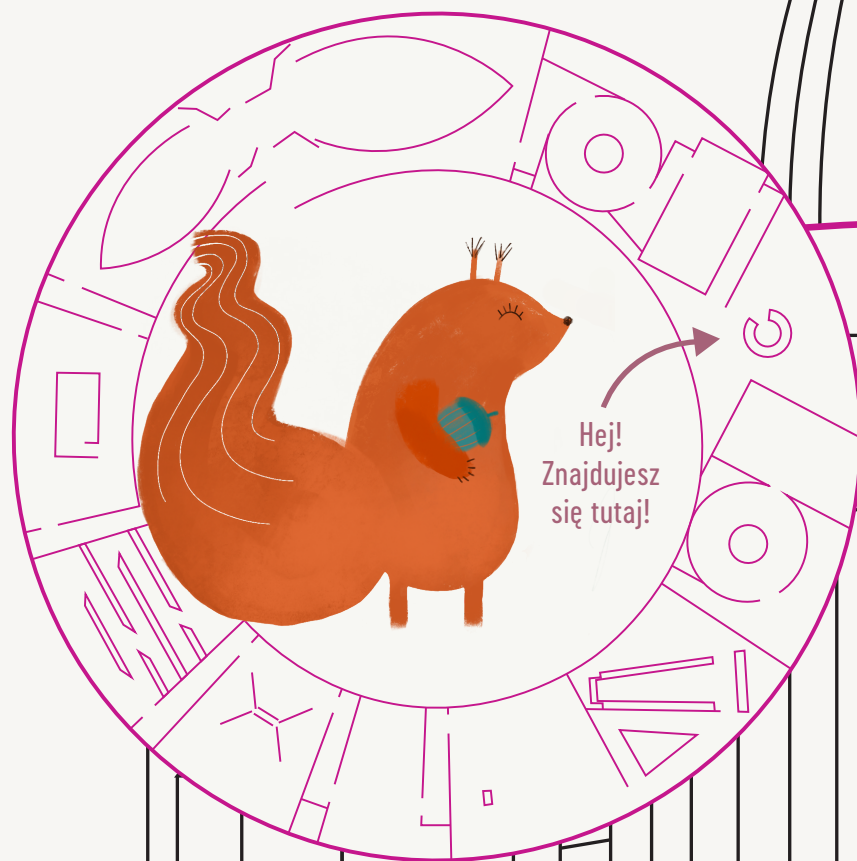
Muzeum Jana Pawła II
i Prymasa Wyszyńskiego

Mój muzealny niezbędnik

Witajcie w Muzeum Mt 5,14!

Znajdujemy się bardzo wysoko, aż na ósmym piętrze. Z takiej wysokości rozpościera się cudowny widok na stolicę Polski – Warszawę!

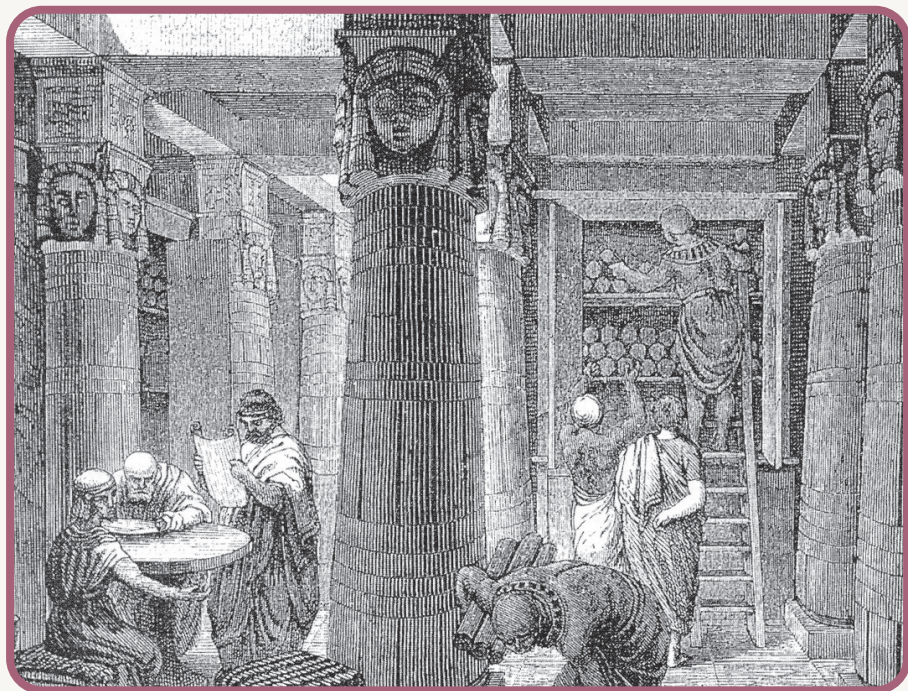

Hej!
Znajdujesz
się tutaj!

Czy wiecie, czym jest muzeum?

To niezwykle miejsce kultury, w którym gromadzi się różne obiekty związane z historią lub sztuką. Nazwa pochodzi z greckiego *museion*, oznaczającego święte miejsce Muz. Niegdyś muzeum było ośrodkiem nauki.

ciekawostka

Czy wiecie, że najstarsze muzeum znajdowało się w Aleksandrii w Egipcie? Mieściła się w nim słynna biblioteka, gdzie erudyci spotykali się, żeby studiować i dyskutować.

pamiętajcie! W Muzeum zachowujemy ciszę. Gdyby wszyscy goście zaczęli głośno rozmawiać, nie moglibyśmy się skupić na interesujących treściach historycznych i eksponatach.

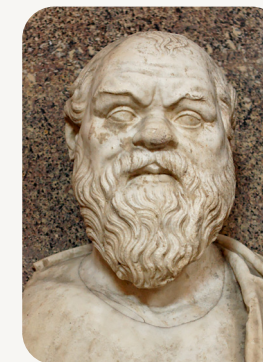
erudyta – osoba posiadająca wielką wiedzę, odznaczająca się wszechstronną znajomością danego przedmiotu, odczytaniem, wykształceniem w określonej dziedzinie.

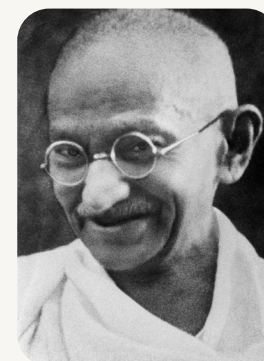
Martin Luther King
„I Have a Dream”
– Mam marzenie”

Leonardo da Vinci
„Kto życia nie ceni,
nie wart go”

Sokrates
„Błąd jest przywilejem
filozofów. Tylko głupcy
nie myślą się nigdy”

Mahatma Gandhi
„Nie ma drogi do pokoju.
To pokój jest drogą”

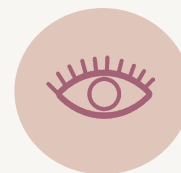
Jan Paweł II
„Przyszłość zaczyna
się dzisiaj, nie jutro”

bez granic

Nasi niezwykli bohaterowie też kiedyś byli dziećmi. Karol Wojtyła, pierwszy polski papież, uwielbiał grać w piłkę nożną, a Stefan Wyszyński, prymas Polski, wspinał się na drzewa.

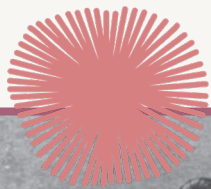

Kiedy Stefan był mały, naszego kraju nie było na mapie świata, znajdował się bowiem pod zaborami. Zabór oznacza, że jedno państwo napadło na drugie i zabrało mu część ziem. Wyobraźcie sobie, że nagle nie można używać języka polskiego! Tata małego Stefka przekazywał mu wiedzę historyczną o kraju nocą, po kryjomu, kiedy nikt nie widział. Opowiadał mu legendę o Piaście i Polanach, pierwszych mieszkańcach Polski, i o Gnieźnie, pierwszej stolicy Polski.

Zwróćcie koniecznie uwagę na zbiór obrazków z książki *24 obrazków z dziejów polskich*. Potraficie odnaleźć ilustrację do wspomnianej legendy?

Lolek

Edmund, starszy brat Karola

Źródło: Wikimedia Commons

W 1920 roku urodził się Karol Wojtyła – Lolek. Jego mama była piękną kobietą – sami zobaczcie na zdjęciu!

Tata, nazywany przez wszystkim kapitanem, był oficerem Wojska Polskiego. Pod dowództwem marszałka Józefa Piłsudskiego Wojsko Polskie odzyskało wschodnie ziemie Polski i przywróciło kraj na mapy świata po 123 latach niewoli.

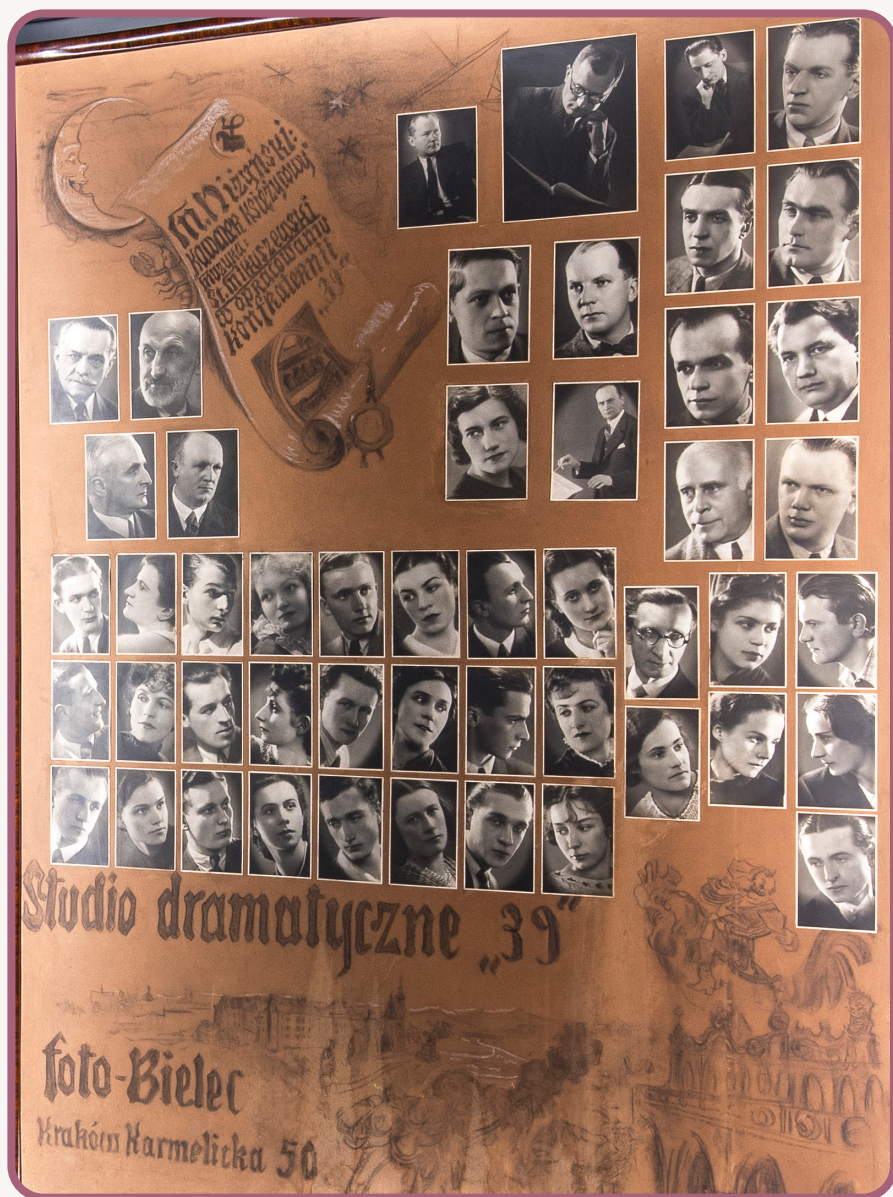
W wieku dziesięciu, dwunastu lat byłem ministrantem. Ale muszę wyznać, że niezbyt gorliwym.

WARSZAWA

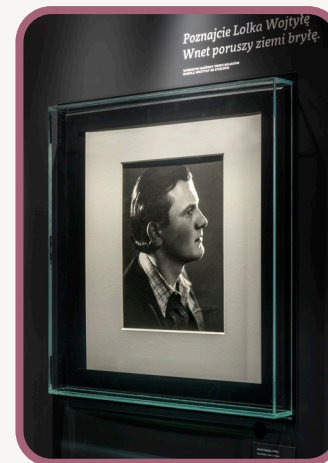
Wśród tych wspomnień – choć pierwszych lat życia się zwykle za bardzo nie pamięta – wyraźnie mi się rysuje Nazarek warszawski i siostry nazaretanki (...). Kiedy wdziały nas, kilka chłopaków, wulgięcych się po ulicach w środku miasta, zaczęły nas do siebie przyciągać – jak to się wtedy mówiło – do ochranki. Więcej ja trufłem wtedy w czasie wakacji do tej ochranki nazaretankiej w takim wieku, kiedy się jeszcze moiści o członków „miałuch”.

A oto mistrz i jego aparat! Przewróćcie stronę, by zobaczyć jego dzieło.

Spójrzcie na tableau (wym. [tablo]; fr. obraz, tablica), pamiątkowe zdjęcie grupy teatralnej studentów i wykładowców studia dramatycznego „39”. Potraficie dostrzec Karola?

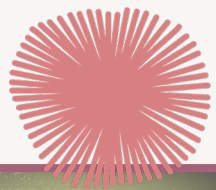

Jeśli się Wam udało – brawo! Teraz spójrzcie na aparat. Właśnie tak. Na steżaku stoi ponadstuletni aparat, którym zostało wykonane odnalezione przez Was zdjęcie.

Podejdźcie do gablotki i sami sprawdźcie, jak kiedyś robiono zdjęcia.

Rok 1865. Helena Bartkiewiczówna jest pierwszą kobietą w Polsce, która otworzyła studio fotograficzne w Warszawie.

nauczyciel

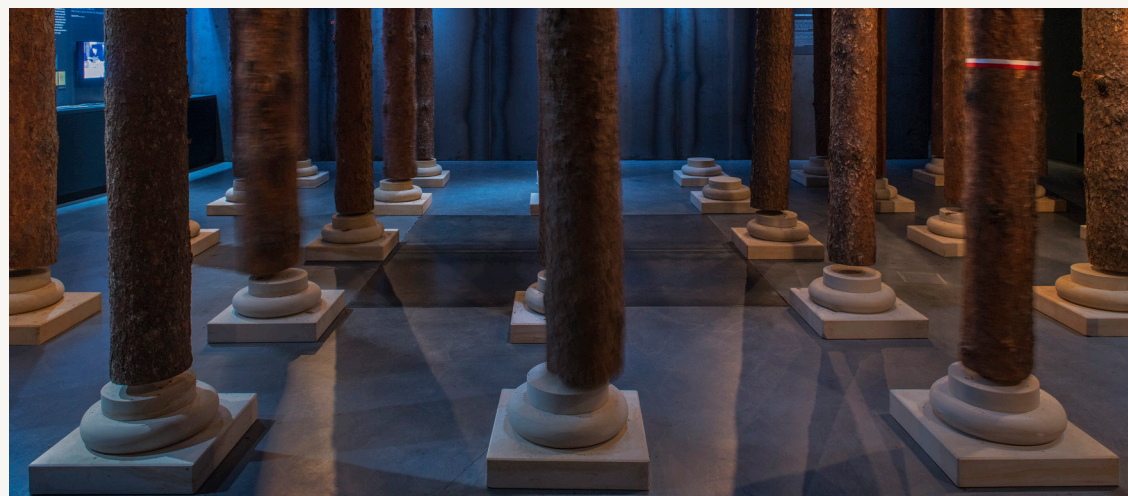

Kiedy Karol studiował, Stefan Wyszyński był już księdzem znanym ze swojej działalności społecznej i publicystycznej. Był wspaniałym nauczycielem. Dawniej uczenie z wykorzystaniem grafik nie było normą. Stefan Wyszyński właśnie w ten sposób objaśniał dzieciom niektóre zjawiska. „Próbowałem nowych metod nauczania – nie byłem prefektem z zawodu. Wykładałem wszystko z kredą, bawiłem dzieci rysunkami na tablicy. Cały wykład był w rysunkach. Podobno dzisiaj to jest bardzo modne, ale tak jeszcze nie było w roku Pańskim 1924”. Był też wspaniałym redaktorem. Dużo czytał, interesował się światem i zachodzącymi w nim zmianami. Potrafił dobrze opisywać zdarzenia i opatrywał je trafnymi komentarzami.

będziesz miłował

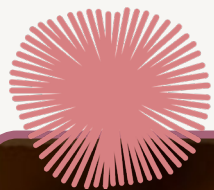

Spokojne lata studiów i pracy naszych bohaterów przerwała II wojna światowa. Był to tragiczny czas w dziejach świata, który został ogarnięty nienawiścią. W tych latach ludzie przechodzili prawdziwy sprawdzian charakterów i miłości bliźniego. Ksiądz Wyszyński niósł pomoc, ratował rannych i potrzebujących.

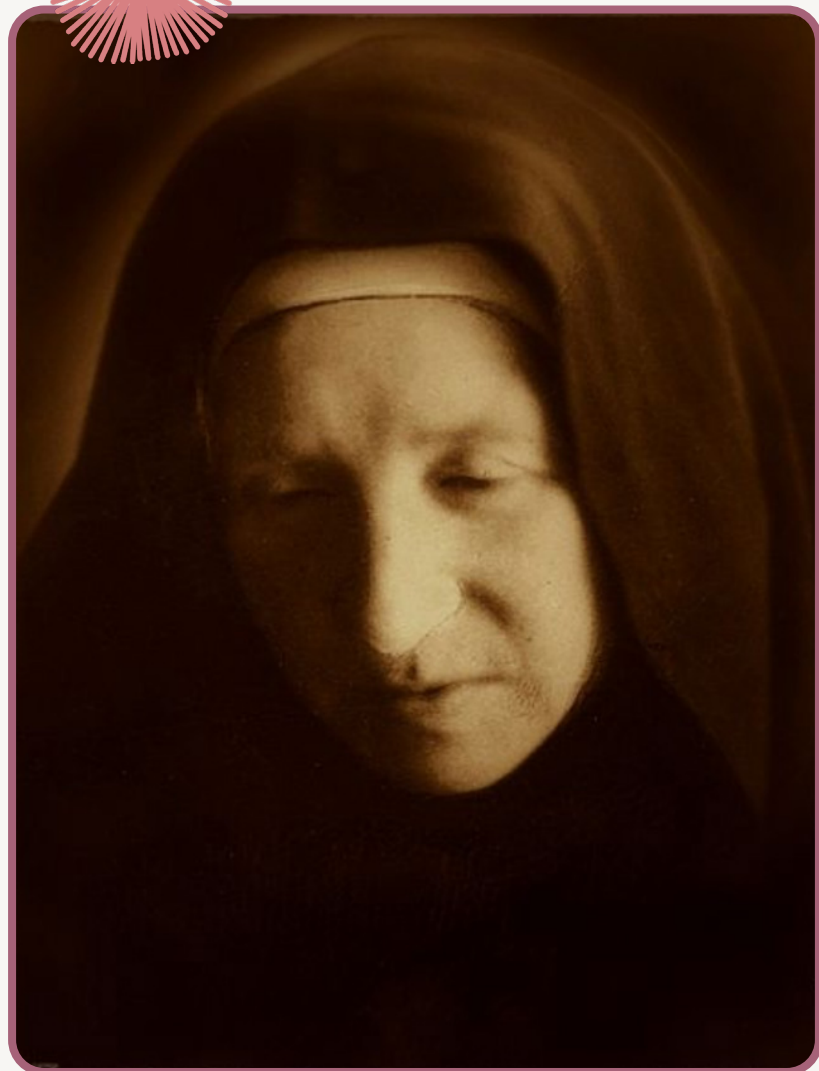

Kiedy powstanie dobiegało końca, ze zrujnowanej i płonącej Warszawy, do pobliskich Lasek doleciały skrawki nadpalonych kartek. Fragment z napisem „Będziesz miłował” trafił do rąk idącego przez las Stefana Wyszyńskiego. I tak się stało, niebawem świat odetchnął, a mrok wojny minął. A przestanie zostało w nim na zawsze.

Będziesz miłował

Elżbieta Róża Czacka

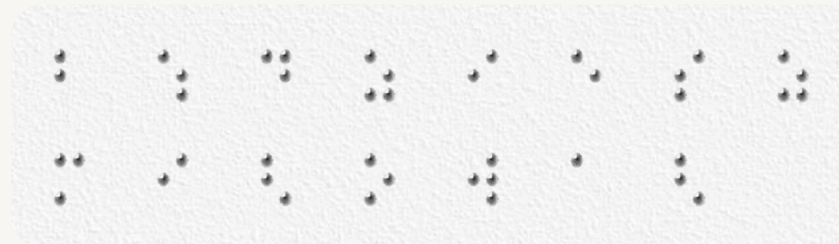
lit. Wikimedia Commons

Podczas wojny Stefan Wyszyński poznał niezwykłych ludzi. Taką osobą była zakonnica Elżbieta Róża Czacka. Pochodziła z zamożnej rodziny, dzięki czemu zdobyła gruntowne wykształcenie. Gdy miała 20 lat, przeżyła ogromną tragedię – straciła wzrok. Mimo to nie załamała się.

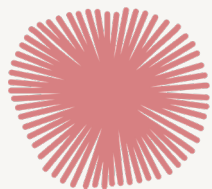
Elżbieta Róża Czacka postanowiła poświęcić swoje życie niewidomym dzieciom. Podróżowała po świecie, żeby poznać metody nauczania niewidomych. Po powrocie założyła w Laskach pod Warszawą działającą do dziś szkołę z internatem oraz zgromadzenie zakonne, które niesło wszechstronną pomoc niewidomym, niezależnie od ich stanu i statusu materialnego. Równocześnie prowadziła prace nad dostosowaniem francuskiego alfabetu Braille'a do polskiego systemu fonetycznego. Pismo oraz opracowany system skrótów ortograficznych w 1934 roku zostały zatwierdzone przez Ministerstwo Oświecenia Publicznego do użytku we wszystkich szkołach dla niewidomych w Polsce!

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r
•	⠠	⠡	⠢	⠣	⠤	⠥	⠦	⠧	⠨	⠩	⠪	⠫	⠬	⠭	⠮	⠯	⠰
s	ń	ó	ś	ź	ż	t	u	v	w	x	y	z	ą	ć	ę	ł	
⠱	⠲	⠳	⠴	⠵	⠶	⠷	⠸	⠹	⠺	⠻	⠼	⠽	⠿	⠾	⠽	⠻	

Podejmijcie wyzwanie i spróbujcie odszyfrować napis zapisany alfabetem Braille'a.

tu zapisz rozwiązanie

czy to jakiś znak?

Podczas wojny Karol przebywał w Krakowie. W 1940 roku miał 20 lat i codziennie ryzykował – mógł zostać złapany i wywieziony na przymusowe roboty do Niemiec. Tak potocznie nazywano niewolniczą pracę w rolnictwie, fabrykach zbrojeniowych i na budowach.

Żeby tego uniknąć, rozpoczął pracę w kamieniołomach. Każdego dnia pokonywał długą drogę za miasto, ciężko pracował i pieszo wracał do domu. Był to wysiłek ponad siły młodego człowieka. Co dzień stykał się ze śmiercią niewinnych ludzi i często zadawał sobie pytanie: dlaczego ja wciąż żyję? Bóg przecież nie działa przypadkiem. Czy to jakiś znak?

W 1941 roku umarł tata Karola. Wtedy dojrzała w nim myśl o kapłaństwie. Postanowił zostać księdzem. Wstąpił do konspiracyjnego seminarium duchownego. Uczył się potajemnie, wbrew panującym zakazom. Czytał książki, studiował, ale musiał godzić zajęcia z pracą zarobkową.

nie pozwalamy!

Po wojnie nad Polską pojawiły się kolejne chmury. Znalazła się ona pod wpływem Związku Radzieckiego. Co to oznaczało? Państwu został narzucony reżim komunistyczny, czyli pewne idee i nakazy, które miały być realizowane. Na tej liście znalazł się postulat:

Katolicyzm w narodzie polskim trzeba wytepić, Boga nie ma dla nikogo.

Rozpoczęła się kompleksowa, systemowa ateizacja kraju. Stefan Wyszyński, który w tym czasie został prymasem, nie zgadzał się z takim stanem rzeczy. Jasno wyrażał swój sprzeciw. Wyobraźcie sobie, że został uwięziony. Jak zapewne wiecie, do więzienia trafiają przestępcy, a prymas nim nie był. Znalazł się tam tylko za swoje przekonania i poglądy. To tak jakby karać ludzi za to, że myślą inaczej, mają odwagę o tym mówić, a innym się to nie podoba. Przecież każdy może mieć swoje zdanie. Był więziony aż trzy lata, ale wiecie co? Pozostał wierny swoim ideałom. Bardzo trudno pozostać sobą, gdy jest się poddawany różnym próbom. Nie myślcie sobie, że przez ten czas kardynał użalał się na sobą.

a t e i z a c j a – propagowanie poglądu o nieistnieniu Boga, szerzenie się tego poglądu w społeczeństwie.

Podczas niewoli miał bardzo dużo świetnych pomysłów. Przez ten czas czytał książki. Zainspirował się dziełem Henryka Sienkiewicza *Potop* i stworzył unikatowy projekt, który zmienił bieg historii. Na wzór króla Jana Kazimierza prymas zawierzył Polskę Matce Bożej. Uroczystość ta przeszła do historii jako Jasnogórskie Śluby Narodu Polskiego.

for: Wikimedia Commons

for: Wikimedia Commons

dostał Nobla!

Na pewno usłyszycie o nim, jak będziecie starsi. Niedługo też poznacie książki Henryka Sienkiewicza. Był wspaniałym pisarzem – laureatem Nagrody Nobla [światowego wyróżnienia za rzeczy wybitne]. Z pewnością rozczytacie się w jego powieściach. Zaczniecie lub już zaczęliście od książki *W pustyni i w puszczy*, w której poznacie przygody Stasia i Nel i wyruszyacie z bohaterami do Afryki.

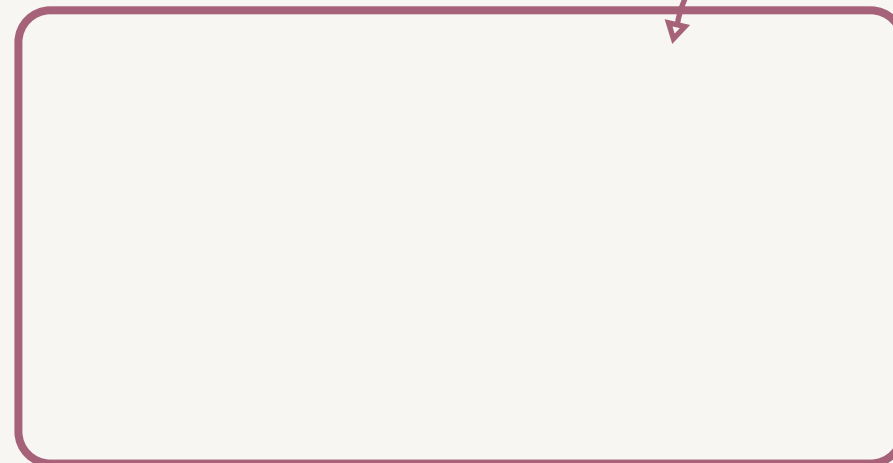

Może i Wy zainteresujecie się pisaniem? Michelle Nkamankeng z Republiki Południowej Afryki jest jedną z najmłodszych pisarek świata. Siedmioletnia dziewczynka wzięła udział w konkursie literackim, który rozbudził w niej wielką pasję tworzenia. Tak napisała prawie stustronicową opowieść *Waiting for the waves* inspirowaną zdarzeniami z jej życia.

Długopisy w dłoń i do dzieła!

miejsce na Twoje pisarskie pomysły!

ANO DNI 966
MESCO • DVX
BAPTIZATUR

foto: Wikimedia Commons

W 965 roku czeska księżniczka Dobrawa przybyła na tereny Polski, by poślubić księcia Mieszka I, a rok później, w 966 roku, Mieszko przyjął chrzest w imieniu wszystkich ludzi należących do plemienia Polan. W tamtych czasach religia była fundamentem życia i obowiązujące prawo było jej podporządkowane.

foto: Wikimedia Commons

1000-lecie kraju i milenium chrztu

Te dwa ważne wydarzenia konkurowały ze sobą o to, które jest ważniejsze. Z jednej strony język pełen dobra i miłości, z drugiej – państwowa propaganda (działanie mające na celu ukształtowanie określonych poglądów, narzucające styl myślenia).

Postuchajcie dwóch przemówień:

Władysława Gomułki
I sekretarza Komitetu Centralnego
Polskiej Zjednoczonej Partii
Robotniczej (KC PZPR)

Stefana Wyszyńskiego
prymasa Polski

dialog

Co należy zrobić, żeby dialog był udany?
Podczas rozmowy starajmy się:

zrozumieć,

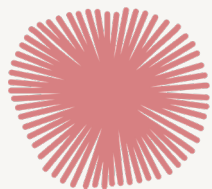
współodczuwać,

nie oceniać innych,

szczerze komunikować potrzeby,

mówić ze swojej perspektywy i o swoich emocjach,

nie postugiwać się przykładem: „Bo wszyscy...”.

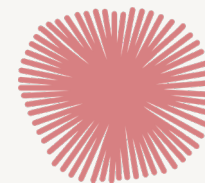

czy byliście kiedyś w Częstochowie?

Byliście kiedyś w Częstochowie? Znajduje się tam klasztor paulinów z kaplicą Czarnej Madonny. To największy ośrodek kultu religijnego w Polsce. Miejsce wyjątkowe. Jan Paweł II odwiedził Częstochowę ponad 100 razy, a Stefan Wyszyński spędził tu łącznie ponad 600 dni.

Klasztor ufundował w 1382 roku książę Władysław Opolczyk. Zdecydował, żeby go usytuować na wzgórzu, czyli na Jasnej Górze. Dwa lata później książę ofiarował cudowny obraz Matki Bożej. Jak legenda głosi, wizerunek powstał na deskach stołu, przy którym jadła posiłki Święta Rodzina. W rzeczywistości obraz jest ikoną bizantyjską powstałą między VI a VIII wiekiem naszej ery.

ciekawostki: perły z Księżycy

ciekawostka

W 1430 roku obraz został uszkodzony przez złoczyńców. Pocięta ikona trafiła do Krakowa na dwór króla Władysława Jagiełły. Obraz został odrestaurowany. Od XVII wieku z wotów ofiarnych (darów składanych w określonej ofierze lub jako wyraz wdzięczności) wykonywane są sukienki, które można nałożyć na ikonę.

Zwróćcie uwagę na jedną z nich – koralowo-pertową.

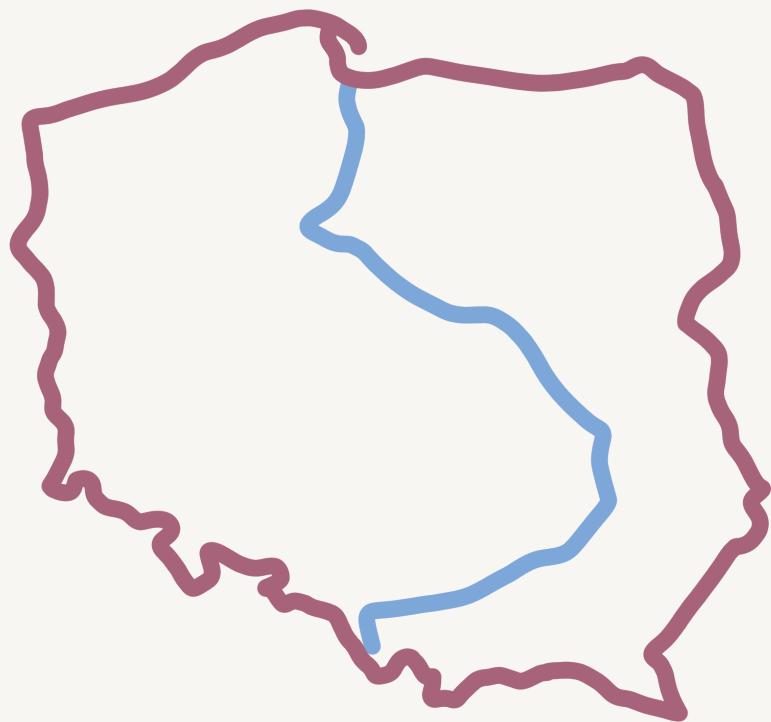
Czy wiecie skąd pochodzą koral i perła?

Koral czerwony to gatunek koralowca. Tworzy krzewiaste kolonie, których szkielety wykorzystywane są w jubilerstwie. Koral używany był już w czasach Cesarstwa Rzymskiego. Poławiany jest przy użyciu sieci lub zbierany w czasie nurkowania.

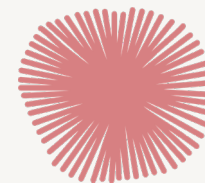
Niegdyś uważano, że perły pochodzą z Księżycy! Dziś już wiemy, że perła to nic innego jak wytwór małża. Niezwykłe kamienie stworzone są z takiej samej substancji jak wnętrze muszli – masy perłowej. Powstają na skutek podrażnienia małża np. przez ziarenko piasku. Organizm broni się przed podrażnieniem, pokrywając ziarenko kolejnymi warstwami masy perłowej. Perła jest symbolem doskonałości, piękna, czystości. Co ciekawe, słowo „perła” w każdym języku oznacza coś wyjątkowego!

Zastanówcie się przez chwilę, czy znacie jakieś ważne historycznie miejsca w Polsce? Warto zaznaczyć na mapie trzy stolice Polski: niegdyś GNIEZNO i KRAKÓW, obecnie WARSZAWĘ.

Jadwiga – król Polski

Hej! Zajrzyjmy do dawnej stolicy Polski, Krakowa, i udajmy się prosto na Wawel. Chcemy Wam przedstawić Jadwigę, która w 1997 roku została ogłoszona przez Jana Pawła II świętą. To nikt inny jak król – tak, tak, zgadza się! – Jadwiga Andegaweńska.

Miała zaledwie 10 lat, kiedy została królem Polski! Przyjechała z Węgier, ponieważ odziedziczyła tron polski [była prawnuczką króla Władysława Łokietka]. Mężem władczyni został Władysław Jagiełło [na pewno słyszeliście lub usłyszycie o jednej z największych bitew średniowiecznych, w której odniósł zwycięstwo – bitwie pod Grunwaldem w 1410 roku]. Jadwiga była dobra i bardzo wrażliwa na krzywdę innych, dlatego troszczyła się o potrzebujących i chorych.

Wspierała naukę i sztukę, dlatego w testamencie przeznaczyła wszystkie środki na odnowienie Akademii Krakowskiej, dziś Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pamiętacie? Studiował tam Karol Wojtyła. Może ktoś z Was będzie się tam uczył?

Spróbujcie znaleźć ABC Społecznej Krucjaty Miłości, dziesięć wskazówek ułożonych przez Stefana Wyszyńskiego. Zapiszcie wybrane przez siebie punkty, którymi, Waszym zdaniem, warto kierować się w życiu. W swoim muzealnym niezbędniku znajdziecie małą ściągawkę wartości, która powstała na podstawie ABC Społecznej Krucjaty Miłości.

miejsce na zapisanie wybranych drogowskazów

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

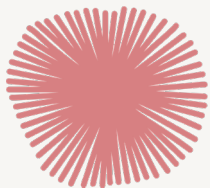
.....

.....

.....

.....

 <p>WARTOŚCIOWY ALFABET Mt 5,14</p>	<p>AKTYWNOŚĆ</p> <p>czynń wiele bez pośpiechu, spokojnie</p>	<p>BLIŹNI</p> <p>rób zawsze tak, jakbyś pragnął, żeby tobie czyniono</p>
<p>CZAS</p> <p>spróbuj go nie tracić, celowa jest każda chwila</p>	<p>DOBRO</p> <p>myśl dobrze o wszystkich</p>	<p>ENTUZJAZM</p> <p>działaj na korzyść innych</p>
<p>FUNDAMENT SPOŁECZEŃSTWA</p> <p>wartość drugiego człowieka</p>	<p>GODNOŚĆ</p> <p>poszanowanie należy się każdemu, bez wyjątku</p>	<p>HUMOR</p> <p>nie zapomnij o zdrowej pogodzie ducha</p>
<p>INTENCJA</p> <p>we wszystkim wzbudź tę dobrą</p>	<p>JĘZYK</p> <p>niech mowa będzie piękna, pozbawiona przekleństw</p>	<p>KONWERSACJA</p> <p>rozmawiaj w języku miłości, nie krzycz, nie rób przykrości</p>
<p>LOJALNOŚĆ</p> <p>bądź w porządku wobec siebie i innych</p>	<p>MIEŁOŚĆ</p> <p>wypełniaj nią każdy dzień, bo życie tyle jest warte, ile jej w nim</p>	<p>NAUKA</p> <p>przekraczaj własne bariery, poszerzaj horyzonty</p>
<p>ODWAGA</p> <p>miej ją, żeby przyznać się do błędu, pokonaj strach</p>	<p>PRZEBACZENIE</p> <p>przebaczaj wszystko wszystkim, wyciągaj rękę na zgodę</p>	<p>RODZINA</p> <p>kolebka życia i rozwoju człowieka w miłości</p>
<p>SERCE</p> <p>tylko czyste zdolne jest do prawdziwej miłości</p>	<p>TROSKA</p> <p>chętnie spiesz z radą, pociechą, sercem</p>	<p>UCZCIWOŚĆ</p> <p>dotrzymuj słowa, bądź sprawiedliwy</p>
<p>WSPÓŁCZUCIE</p> <p>nieś pomoc, bądź wrażliwy na innych</p>	<p>ZAANGAŻOWANIE</p> <p>pracuj rzetelnie i systematycznie</p>	<p>ŻYCZLIWOŚĆ</p> <p>mów zawsze życzliwie o drugich, nie mów źle</p>

PRL

Wejdźcie do labiryntu i zastanówcie się,
jakie towarzyszą wam uczucia.

Źródło: Wikimedia Commons

Na pewno zdarzyło się Wam słyszeć opowieści dziadków o ogromnych kolejkach albo o tym, że w sklepach często nie było nawet podstawowych produktów. W gospodarce komunistycznej większość przedsiębiorstw i fabryk należała do państwa. Zapotrzebowanie na dane produkty było ustalane odgórnie, dlatego niektórych rzeczy, takich jak cukier czy papier toaletowy, brakowało.

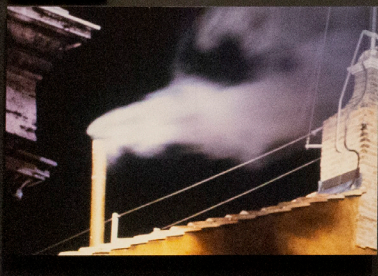
Prawa i wolności obywatelskie

W PRL cenzura ingerowała w wolność słowa, a ateizm państwowy ograniczał praktyki religijne. Kontrolowano rozmowy telefoniczne i korespondencję, zakładano podsłuchy. Było to charakterystyczne dla państwa totalitarnego, czyli takiego, w którym system chce kontrolować każdą sferę życia obywateli. Niestety często sprzeciw ludzi spotykał się z różnymi formami przemocy.

Masz teraz wprowadzić Kościół w trzecie tysiąclecie.

SŁOWA PRYMASA STEFANA WYSZYŃSKIEGO DO JANA PAWŁA II 16 PAŹDZIERNIKA 1978 R.

14 października 1978 r. Jan Paweł II wyjechał do Krakowa, aby odwiedzić rodziców i siostrę. 15 października 1978 r. Ksiądz prymas Stefan Wyszyński przemówił do papieża. Całkowicie bez przygotowania. Wersja: 1978 r.

Najdrożsi Bracia i Siostry!

Jesteśmy jeszcze wszyscy pogrążeni w bólu po śmierci naszego umiłowanego papieża Jana Pawła I. I oto najprzewielebniejszy kardynałowie powołali nowego Biskupa Rzymu. Wzwołali go z dalekiego kraju... dalekiej tradycji chrześcijańskiej. Obawiałem się przyjąć ten wybór, ale uczyniłem to w duchu postuszeństwa względem naszego Pana Jezusa Chrystusa i z całkowitą ufnością względem Jego Matki, Najświętszej Maryi Panny.

Nie wiem, czy potrafię wyrazić się jasno w waszym... naszym języku włościm. Jeżeli się pomylę, to minie poprawcie. I tak staję przed wami wszystkimi, aby wyznać naszą wspólną wiarę, naszą nadzieję, naszą ufność pokładaną w Matce Chrystusa i Kościele, a także, aby rozpocząć na tej drodze historię i Kościoła z pomocą Boga i z pomocą ludzi.

PIERWSZE SŁOWA JANA PAWŁA II DO WIERNYCH 16 PAŹDZIERNIKA 1978 R.

Przemówienie papieża do wiernych 16 października 1978 r. w Sanktuarium św. Piotra. W tym czasie papież wyznał swoją wiarę, nadzieję i ufność pokładaną w Matce Chrystusa i Kościele, a także, aby rozpocząć na tej drodze historię i Kościoła z pomocą Boga i z pomocą ludzi.

Kardynałowie wybierali do papieża Stefana Wyszyńskiego. W tym czasie papież wyznał swoją wiarę, nadzieję i ufność pokładaną w Matce Chrystusa i Kościele, a także, aby rozpocząć na tej drodze historię i Kościoła z pomocą Boga i z pomocą ludzi.

Tak było w sierpniu, a potem w październiku pamiętnego roku dwóch konklawe, i tak będzie znów, gdy zajdzie potrzeba, po mojej śmierci. Trzeba, by przemawiała do nich wizja Michała Anioła. *Con-clave*: wspólna troska o dziedzictwo kluczy,

kluczy Królestwa.

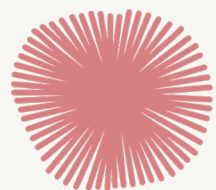
JAN PAWEŁ II TRZYPTYK RZYMSKI

14 października 1978 r. Jan Paweł II wyjechał do Krakowa, aby odwiedzić rodziców i siostrę. 15 października 1978 r. Ksiądz prymas Stefan Wyszyński przemówił do papieża. Całkowicie bez przygotowania. Wersja: 1978 r.

Poprzez głosy kardynałów na konklawe Pan Jezus... wieka, który ma podjąć Papieża Pawła VI – Pięć nictwo w Kościele. My... znaleźmy go przedtem, i... ścią stwierdzić, że wybo... wieka głębokiej wiary, że... a przy tym wielkiej p... i ujmują...

SŁOWO PASTERSTWA PO WYBORCACH

tam, gdzie wybierają papieża

? Czy wiecie, że kaplica Sykstyńska ma te same wymiary co opisana w Starym Testamencie świątynia Salomona w Jerozolimie?

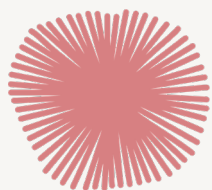
Freski Michała Anioła

Na początku Michał Anioł uznał prośbę ówczesnego papieża Juliusza II o wykonanie fresków za wielką zniewagę, bo uważał się za rzeźbiarza, a nie malarza. Nad *Sądem Ostatecznym* pracował 7 lat!

„Skandaliczne” nagości
Pierwotnie postaci na freskach były nagie. Na kilka tygodni przed śmiercią artysty postanowiono zakryć fragmenty fresku uznane za nieprzyzwoite. Prace trwały latami.

Jednym z „zakrywających” malarzy był Daniel da Volterra, który z tego powodu zapisał się na kartach historii sztuki niezbyt pochlebny przydomkiem – Braghettone (Majtkarz).

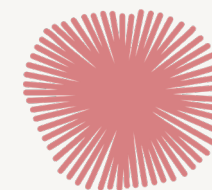
pokój łez

Pokój łez to przedsionek kaplicy Sykstyńskiej pełniący funkcję garderoby. To tutaj nowo wybrany Ojciec Święty przebiera się w szaty papieskie, aby odebrać homagium, akt hołdu od kardynałów elektorów, i ukazać się na balkonie bazyliki św. Piotra.

Zmiana szat jest momentem niezwykłym, wraz z nią następuje przemiana w życiu człowieka powołanego do pełnienia najwyższej godności w kościele katolickim. Musi porzucić dotychczasowy sposób życia i podporządkować się nowej roli.

cum clave

Konklawe, czyli pod kluczem. Kardynałowie z całego świata właśnie w kaplicy Sykstyńskiej zbierają się i oddają głosy na swojego kandydata.

Biały dym, wydobywający się z komina kaplicy Sykstyńskiej, jest symbolem wyboru nowego papieża. Kiedyś taki kolor otrzymano, paląc kartki, na których głosowali kardynałowie. Dziś używa się specjalnych chemicznych mieszanek.

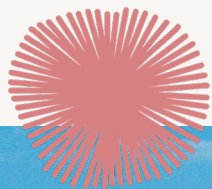
16 października 1978 roku pojawił się biały dym. Wybrano papieża! Był nim Polak, kardynał z Krakowa, Karol Wojtyła.

Nowy papież stanął na balkonie, uśmiechał się i patrzył na szczęśliwy tłum, który wykrzykiwał jego imię, a po chwili przemówił do zebranych na placu. Żaden papież wcześniej nie przemawiał bezpośrednio po wyborze do wiernych.

„Nie wiem, czy będę umiał dobrze mówić w Waszym... naszym języku włoskim... Gdybym się pomylił, poprawcie mnie!”

Świadkowie wystąpienia, zebrani na placu, przed telewizorami i radiodbiornikami z radością odebrali jego słowa. Od razu między nimi a nowym papieżem zrodziła się sympatia.

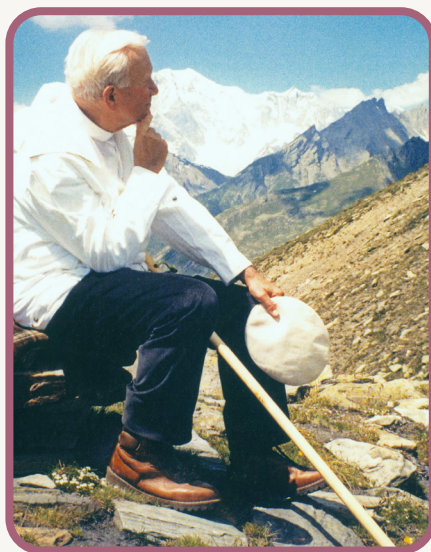
Polacy na szczycie!

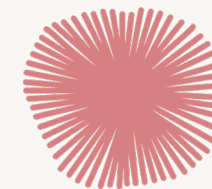
fot. Wikimedia Commons

Jan Paweł II uwielbiał góry. Zupełnie jak polska himalaistka Wanda Rutkiewicz. 16 października 1978 roku jako pierwsza Polka weszła na Mount Everest, a kardynał Karol Wojtyła tego samego dnia został papieżem Janem Pawłem II.

fot. Wikimedia Commons

Po wyborze Jan Paweł II od razu działa. Kierunkiem pierwszych podróży apostolskich są Meksyk i Polska.

Zatrzymajmy się przy kopii obrazu Matki Bożej, Morenity z Guadalupe. Została przekazana przez Kościół w Meksyku kard. Stefanowi Wyszyńskiemu jako wyraz solidarności z Polakami cierpiącymi pod rządami komunistów.

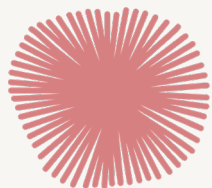

W 1979 roku, gdy papież rozpoczął swoją pierwszą pielgrzymkę, Meksyk był krajem, w którym ludzie bogaci i przy władzy byli bezwzględni przeciwnikami Kościoła. Chociaż w kraju przeważali katolicy, księża i siostry zakonne zmuszeni byli do życia w ukryciu, bez praw politycznych. Wielu ludzi, rolników, górników, robotników żyło w nędzy, często cierpiąc głód. Władze państwowe nie były zadowolone z powodu przyjazdu papieża. Mimo przeciwności na ulicach stolicy pojawiły się tłumy. Papież pojechał pomodlić się przed ukochanym obrazem mieszkańców Meksyku i Ameryki Łacińskiej, właśnie obrazem Morenity z Guadalupe.

„Papież chce być waszym głosem, głosem tych, którzy mówić nie mogą lub których zmuszono do milczenia...”

Kiedy Jan Paweł II odlatywał samolotem, tysiące lusterek trzymany przez tłum odbijało światło, iskrę podziękowania dla papieża.

liczy się Twój głos!

foto: Wikimedia Commons

Malala Yousafzai, pakistańska działaczka na rzecz praw kobiet (zwłaszcza na rzecz ich prawa do nauki), zwróciła uwagę świata, kiedy dla BBC Urdu opisała swoje życiowe doświadczenia w czasie rządów talibów. Malala zaczęła publicznie mówić o wprowadzonym przez nich zakazie uczęszczania do szkół dziewczynek z regionu, w którym żyła. W 2012 roku została przez to zaatakowana i cudem przeżyła.

W następnym roku założyła fundację, dzięki której otworzono szkoły w Pakistanie. W Libanie i Jordanii powstały placówki dla syryjskich uchodźców. Malala podróżuje po całym świecie i opowiada o istocie edukacji.

Jest najmłodszą laureatką Pokojowej Nagrody Nobla, którą otrzymała w 2014 roku, a w 2017 roku została najmłodszą ambasadorką pokoju ONZ.

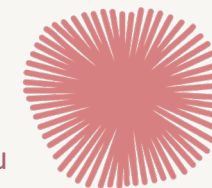
Jan Paweł II

Nauczyciel Pokoju

„[...] pokój jest przede wszystkim darem Bożym, lecz jest także planem, w którego realizację każdy musi wnieść swój wkład”.

Pontifex

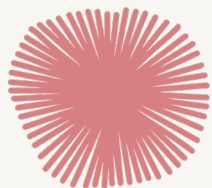

Pontifex to jeden z tytułów przysługujących od V wieku każdemu papieżowi. Wskazuje, że jego rolą jest budowanie mostów między Chrystusem a człowiekiem oraz ludźmi między sobą. W przypadku Jana Pawła II chodzi o coś bardziej znaczącego. Podczas swojego pontyfikatu budował on mosty między:

- kulturami,
- rasami, narodowościami, religiami,
- państwami,
- systemami politycznymi.

Budował mosty między biednymi i bogatymi, chorymi i zdrowymi, młodymi i starszymi, wierzącymi i niewierzącymi. Między wszystkimi ludźmi. Papieża określa się też jako sternika łodzi Piotrowej, dlatego elementem scenograficznym wystawy jest drewniana łódź, symbolizująca Kościół w drodze.

papież pielgrzym

Jan Paweł II stał się pierwszym papieżem globalnym, gdyż docierał ze swoim przesłaniem jako pielgrzym na wszystkie krańce ziemi. Papież odbył aż 104 podróże międzynarodowe na pięciu kontynentach! Pokonał ponad 1 700 000 km, co daje 42-krotne okrążenie Ziemi wokół równika.

Papież przemawiał do milionów ludzi. Spotkania z nim były niesamowitym przeżyciem. Dlaczego? Ponieważ umiał rozmawiać z każdym. Dyplomacją i zaangażowaniem potrafił „burzyć mury i budować mosty”.

Fenomenem pontyfikatu był dialog z przedstawicielami innych religii oraz nauczanie adresowane bezpośrednio do młodych.

W 1986 roku Jan Paweł II udał się z wizytą do rzymskiej synagogi, czyli świątyni żydowskiej. Papież wypowiedział wtedy znane słowa, że Żydzi są „starszymi i umiłowanymi braćmi chrześcijan”.

W 1999 roku papież ucałował Koran przywieziony w prezencie przez muzykańskich duchownych, a w 2000 roku po raz pierwszy spotkał się z duchownym przywódcą islamskim.

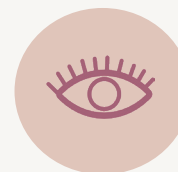
Dalajlama, przywódca duchowy Tybetu, po śmierci papieża powiedział: „Jego Świątobliwość Papież Jan Paweł II był człowiekiem, którego darzyłem wielkim szacunkiem. Był zdecydowaną i głęboko uduchowioną osobą, dla której miałem głębokie poważanie i podziw”.

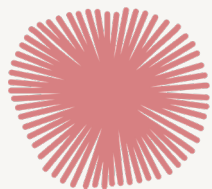
Niektóre kraje Jan Paweł II odwiedził kilkakrotnie, m.in. Polskę, Francję, USA, Meksyk i Hiszpanię.

pokoloruj flagi

☐	USA
☐	Francja
☐	Hiszpania
☐	Meksyk
☐	Polska

Czy wiecie, jakie barwy mają flagi poszczególnych państw? Może uda Wam się je pokolorować. Jak widzicie, na mapie narysowane są również symbole. Spróbujcie je połączyć za pomocą strzałek z odpowiednimi państwami.

„Przyszłość zaczyna się dzisiaj, nie jutro”

DUC IN ALTUM
„Wyptń na głębię”

„*Duc in altum*. Dziś te Jezusowe słowa kieruję do każdego i każdej z was: Wyptń na głębię! Zawierz Chrystusowi pokonaj słabość i zniechęcenie, i na nowo wyptń na głębię! Odkryj głębie własnego ducha. Wnikaj w głębie świata. Przyjmij słowo Chrystusa, zaufaj Mu i podejmij swą życiową misję. Ludzie nowego wieku oczekują twójego świadectwa. Nie bój się! Wyptń na głębię!

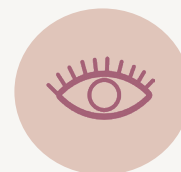
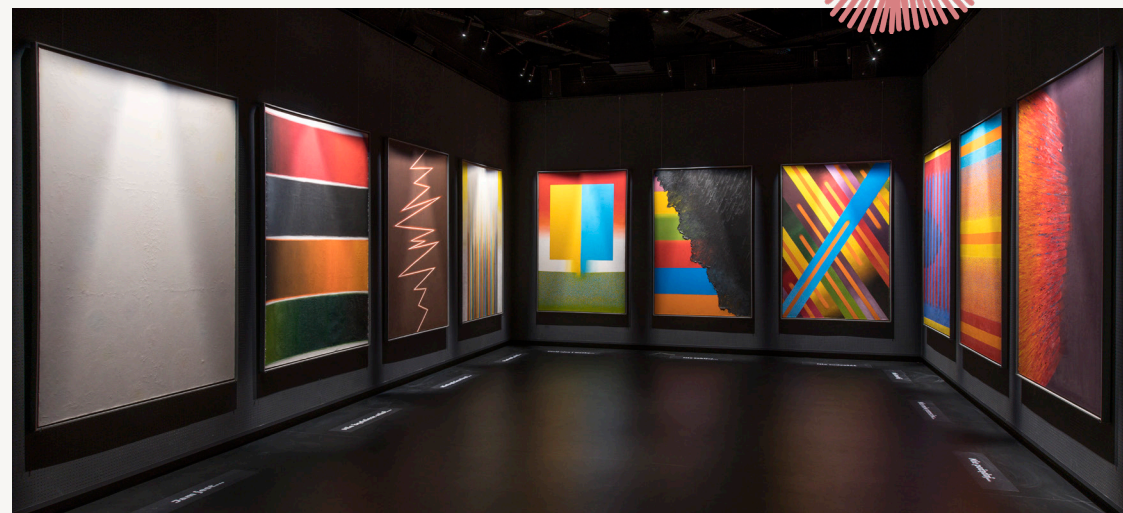
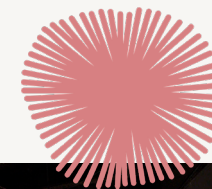
Jest przy tobie Chrystus”.

Jan Paweł II, Lednica, 2 czerwca 2001 r.

Postuchaj słów Jana Pawła II. Zainspiruj się!

dźwięczna sztuka

Spójrzcie na *Dekalog*, 10 obrazów wykonanych przez Stefana Gierowskiego. Spróbcujcie odczytać przekaz artysty, możecie też przeczytać interpretacje jego prac.

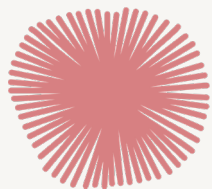
Czy wiecie, czym jest abstrakcja?

Według Encyklopedii PWN sztuka abstrakcyjna (inaczej abstrakcjonizm) to termin określający sztukę nieprzedstawiającą świata rozpoznawalnych dla nas przedmiotów. Zupętnie inną od obrazowania rzeczywistości.

Dzieło abstrakcyjne jest odrębną rzeczywistością, zbiorem różnych układów linii, form, barw lub brył.

Sztuka abstrakcyjna bliska jest muzyce! W obu dyscyplinach sztuki tematyka nie jest podawana wprost. Odwołuje się do kontrastów, różnych wielkości, barw i wywołuje w nas rozmaite emocje i odczucia.

do zobaczenia w Muzeum!

dział edukacji Mt 5,14

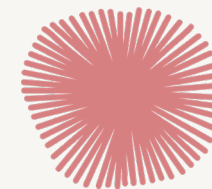
Justyna

Julian

Michalina

Ania

Robert

oferta edukacyjna

Szanowni Państwo,

z wielką radością zapraszamy Państwa do zapoznania się z ofertą edukacyjną **Mt 5,14** | Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego. Nasza propozycja przeznaczona jest dla szkół podstawowych i ponadpodstawowych.

W muzealnych przestrzeniach spotykamy się z historią dwóch wielkich osobistości, sztuką i niezwykłą muzyką. Zajęcia prowadzone są przez doświadczony zespół animatorów i edukatorów: pedagogów, psychologów, historyków i socjologów.

Nasze edukacyjne przesłanie odwołuje się do słów Jana Pawła II i ponadczasowych wartości propagowanych przez muzealnych bohaterów: „Edukacja ma pomagać uczącym się, aby tam, gdzie żyją, z każdym dniem doskonalili się jako ludzie, by coraz bardziej byli, a nie tylko mieli”. Celem lekcji i warsztatów jest zainteresowanie nie tylko historią i sztuką, lecz także szeroko pojętym społecznym rozwojem. Zależy nam na kształtowaniu kompetencji interpersonalnych, współpracy, integracji, rozwoju pasji, tak ważnych w dzisiejszych czasach.

Nasze lekcje i warsztaty zachęcają dzieci i młodzież do czynnego udziału. Podczas zajęć wykorzystujemy m.in.: metody dramy, karty Klanza, teatr Kamishibai. Proponujemy działania plastyczno-techniczne, teatralne, integracyjne. Wspólnie rozwiązujemy łamigłówki, wsłuchujemy się w teksty patronów muzealnych, dyskutujemy o przeczytanych i obejrzanych treściach. Ponad wszystko zależy nam na kreatywności, zaangażowaniu i współdziałaniu uczestników.

Serdecznie zapraszamy do korzystania z naszej oferty.

ZESPÓŁ EDUKACJI Mt 5,14

możecie nas znaleźć na: www.mt514.pl

muzeum_mt514

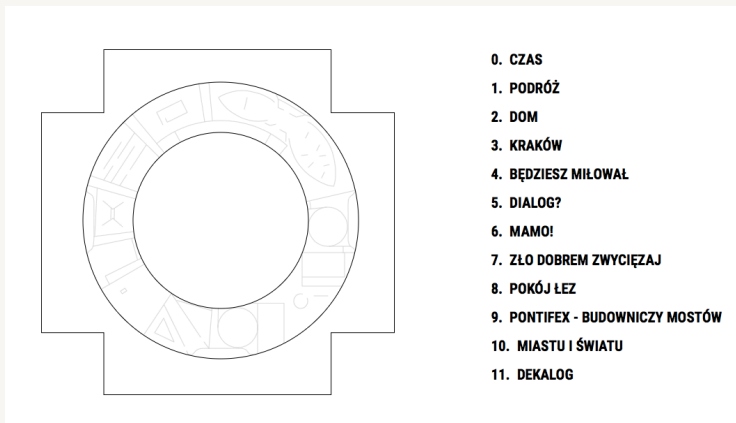

edukacja Mt 5,14
muzeum Mt 5,14

PAKIET KOMPETENCJE SPOŁECZNE

LEKCJA SZLAKIEM MUZEALNYCH WARTOŚCI

Podróżujemy w czasie i przestrzeni. Poruszamy się muzealnym szlakiem przez strefy pełne historii, sztuki i kontekstów. W każdej wyjątkowej akustycznie sali czeka na nas inna wartość. Odszukajmy i odkryjmy je razem. Zainspirujmy się i znajdziemy słowa, które zostaną z nami na długo.

WARSZTATY

INTERPERSONALNE – TO CI SIĘ PRZYDA!

TRUDNA SZTUKA MAGICZNYCH SŁÓW (KLASY 1–3)

Najprostsze słowa mają największą moc. Proszę, dziękuję, przepraszam, tak niewiele wystarczy, żeby żyć w zgodzie. Popatrzymy w przeszłość. Przenieśmy się do dzieciństwa Stefana Wyszyńskiego. Razem z jego młodszą siostrą Stasią wybierzmy się na nadbużańską plażę i zobaczymy gęsi. Skorzystamy z techniki japońskiego teatryku Kamishibai. Jak zakończy się ta wyprawa? Sami zobaczcie.

POWIEDZ TO PIĘKNIE! (KLASY 4–6)

Sztuka pięknego języka, śmiałego występowania przed publicznością, intonacji. Jan Paweł II przemawiał do tłumów, a jednak wypowiedziane słowa trafiały do każdego w sposób bardzo indywidualny. Podczas zajęć prześledzimy i zainspirujemy się wybranymi wypowiedziami, poznamy podstawy retoryki oraz stworzymy przepis, jak mówić, żeby nie zanudzić.

JAN PAWEŁ II MISTRZ DIALOGU! (KLASY 7–8 I SZKOŁY PONADPODSTAWOWE)

Jan Paweł II był mistrzem dialogu. Dyplomacją i zaangażowaniem potrafił burzyć mury i budować mosty. Zobaczmy, jak robił to mistrz! Komunikujemy się codziennie i wszędzie. Jak skutecznie się porozumiewać? Co zrobić, żeby słowa znaczyły to samo dla nadawcy i odbiorcy? Podczas zajęć poznamy metody skutecznej komunikacji. Przeanalizujemy język „żyrafy i szakala” i wspólnie zastanowimy się, jak unikać błędów i tworzyć owocną rozmowę.

PAKIET ARTYSTYCZNY

LEKCJA

SZLAKIEM MUZEALNEJ SZTUKI

„Człowiek, który swoją duchową formację zawdzięcza od początku polskiej kulturze, polskiej literaturze, polskiej muzyce, plastyce, teatrowi – polskiej historii, polskim tradycjom chrześcijańskim, polskim szkołom, polskim uniwersytetom” – tak o sobie powiedział Jan Paweł II 3 czerwca 1979 roku w Gnieźnie. Zainspirujmy się artystyczną przestrzenią Muzeum, poznajmy mistrzów Jana Pawła II.

WARSZTATY

KREATYWNE – ZAINSPIRUJ SIĘ

Młodzież w dzisiejszych czasach może czuć się zagubiona, potrzebuje inspirujących opowieści, które rozbudzą ciekawość świata i chęć pracy nad sobą. Czas wolny to doskonały moment na rozwój pasji. Żeby je mieć, trzeba się czymś zachwycić, zainteresować. Warsztaty przewidziane dla klas szkół podstawowych i ponadpodstawowych.

OBRAZ – DAWNIEJ I DZIŚ

W niezwyklej muzealnej przestrzeni znajduje się atelier Pawła Bielca z Krakowa. Poznamy tajniki dawnej fotografii. Od pierwszej trwałej fotografii Josepha-Nicéphore'a Niépce'a, do cudów techniki w naszych telefonach. Bawimy się światłem i uczymy, jak je okiełznać. Poznajemy tajniki dobrego zdjęcia od podszewki.

ZAGRAJ TO SAM

Karol Wojtyła chciał zostać aktorem. Jego doświadczenia sceniczne na długo pozostały w pamięci i znalazły zastosowanie w życiu. Pobawmy się w teatr. Ćwiczenia, które być może rozbudzą przyszłe, teatralne pasje. Czerpiemy z zasad i przykładów nowatorskiego podejścia Augusto Boala do teatru. Atmosfera zabawy i improwizacji gwarantowana!

ZAPEŁNIJMY PUSTE KARTKI

Pisanie może być dobrą zabawą! Karol Wojtyła dobrze o tym wiedział. Pokochał moc słowa, która towarzyszyła mu przez całe życie. Stwórz z nami swoje opowiadanie. Zbudujmy bohatera, wprowadźmy akcję, popracujmy nad dialogiem. Dzięki kreatywnym kartom Klanza wybór tematu nie był nigdy tak łatwy! Puść z nami wodze fantazji!

PAKIET TOLERANCJA

LEKCJA

W „ŁODZI” Z PATRONAMI

„Płynąc” przez pontyfikat Jana Pawła II, co chwila trafiamy na fale miłości, zrozumienia, współczucia, empatii. Papież budował mosty międzyludzkie. Jednoczył bogatych i biednych, starych i młodych, zdrowych i chorych, wierzących i niewierzących. Był ponad różnicami kulturowymi, narodowymi, społecznymi, rasowymi, religijnymi. Podczas zajęć nawiązujemy do nauczania papieskiego, sięgamy do ponadczasowych wartości propagowanych przez Stefana Wyszyńskiego (ABC Społecznej Krucjaty). Zachęcamy do mówienia o trudnych emocjach i do radzenia sobie z problemami naszych czasów.

WARSZTATY

INTEGRACYJNE – POZNAJ I ZROZUM WIĘCEJ

RÓŻNI, A TACY SAMI

(KLASY 1–3)

Wiersz Jana Twardowskiego *Podziękowanie*, który otwiera rozmowę na temat różnic. Tolerancja – czy wiemy co oznacza? Dzięki kościom Story Cubes lub kartom metaforycznym Klanza stworzymy własne opowiadanie, które poruszy najpoważniejsze problemy świata dzieci.

AGRESJA – NIE MÓJ PROBLEM?

(KLASY 4–6)

ABC Społecznej Krucjaty Miłości Stefana Wyszyńskiego jako uniwersalne przesłanie, życiowy kodeks międzyludzki. Biorąc pod uwagę ideę dziesięciu drogowskazów, zastanowimy się wspólnie, jak radzić sobie z agresją. Wykrzyczymy złość podczas zajęć dramatycznych, nauczymy się nazywać emocje i radzić sobie z tymi trudnymi. Stworzymy własne ABC przeciwdziałania agresji.

SŁOWA JAK POCISK – HEJT

(KLASY 7–8 I SZKOŁY PONADPODSTAWOWE)

Czy słowo ranić może bardziej niż pocisk? Niestety tak, bo posiada wielką moc. Potrafi uskrzydlić, ale też wyrządzić krzywdę. Anonimowość i niewłaściwie rozumiana „wolność słowa” w sieci, może sprawić ból i odcisnąć piętno. Śledząc pielgrzymki Jana Pawła II, odwołamy się do pojęć empatia, zrozumienie i akceptacja.

PAKIET HISTORYCZNY

LEKcja

SZLAKIEM MUZEALNEJ HISTORII

Poznaj czasy naszych patronów. Podążaj historycznym szlakiem niezwykle burzliwych wydarzeń dla Polski – czas zaborów, odzyskania niepodległości, II wojny światowej, PRL-u, Solidarności i nowej wolności.

Muzealna ekspozycja to realistyczne spotkanie z Karolem Wojtyłą i Stefanem Wyszyńskim, którzy opowiadają o swoim dzieciństwie, rodzinach, powołaniu i drodze w Kościele. Poczuj klimat tamtych czasów, zobacz, jak kształtowały się osobowości wybitnych Polaków na tle wielkich historycznych zmian.

WARSZTATY Z HISTORIĄ W TLE

Z WADOWIC DO WATYKANU Jak mały Karol został papieżem (KLASY 1–3)

Jaką osobą był Jan Paweł II, zanim został papieżem? Przenieśmy się w czasy dzieciństwa Karola Wojtyły. Poznajmy klimat Wadowic tamtych lat. Sprawdźmy, jakie zainteresowania miał nasz bohater, czego lubił się uczyć, jaki sport uprawiał, gdzie lubił podróżować. Zobaczmy animowane filmy, które przybliżą nam postać małego Lolka. Przenieśmy się na chwilę do... Watykanu. Zobaczmy Pokój Łez i dowiedzmy się, jak wybiera się przyszłego Papieża.

POLSKA POD ZABORAMI Dzieciństwo Stefana Wyszyńskiego (KLASY 4–6)

1901 rok, Polski nie ma na mapie świata. Stefan Wyszyński uczy się o kraju potajemnie, wieczorami z konspiracyjnej lektury *24 obrazów z Dziejów Polskich*. Zobaczmy, jak wyglądała Warszawa w latach szkolnych Stefka, i poznajmy historię sprzed dekad. Zastanówmy się, czym jest wolność i patriotyzm. Stańmy się świadkami odzyskania niepodległości.

PAŃSTWO KONTRA KOŚCIÓŁ Tysiąclecie Państwa Polskiego i Milenium Chrztu Polski (KLASY 7–8 I SZKOŁY PONADPODSTAWOWE)

1966 rok - 1000-lecie Państwa Polskiego i Milenium Chrztu. Państwo i Kościół – te same czasy, dwie różne perspektywy. Po jednej stronie partyjna propaganda, po drugiej język Ewangelii. Czy jest możliwe porozumienie? Historyczna interpretacja wydarzeń z politycznymi niuansami. Materiał na dobry film akcji!

Opracowanie i pomysł: Justyna Mickiewicz-Skalińska

Realizacja, skład i grafika: Julia Tecmer

Redakcja: Anna Biskupska

Korekta: Monika Jasek

Fotoedycja: Elżbieta Gliszczyńska

Konsultacja merytoryczna: Grzegorz Polak

Konsultacja: Dział Edukacji **Mt 5,14:** Anna Jasińska, Michalina Ruchalska, Robert Cymborski

Fotografie ekspozycji: Jacek Kucharczyk/**Mt 5,14** Julia Tecmer/**Mt 5,14**

Źródła:

Dziewit-Meller A., *Damy, dziewuchy, dziewczyny, Historia w spódnicy*, Kraków 2017.

Jędrzejewski D., *Polskie symbole. Miejsca chwały, pamięci i zadumy*, Warszawa 2012.

Kądziała P., *Ludzie Lasek*, Warszawa 1987.

Moskwa J., *Droga Karola Wojtyły. Zwiastun wyzwolenia 1978–1989*, Warszawa 2014.

Piotrkowska E., *Święci uśmiechnięci. Święty Jan Paweł II*, Poznań 2014.

Polak G., *Najbardziej lubił nasturcje*, Warszawa 2020.

Signoracci F., *Karol. Życie Jana Pawła II. Dla młodych z pokolenia JP2 i ich dzieci*, Warszawa 2011.

Skrypt Muzeum Mt 5,14.

Sowula K., *Jak dzieci zmieniają świat?*, Warszawa 2017.

Wyszyński S., *Droga życia*, Warszawa 2001.

Yousafzai M., *Malala i jej czarodziejski ołówek*, Lublin 2018.

Źródła cytatów:

35 lat temu Jan Paweł II odwiedził rzymską Synagogę Większą, niedziela.pl, <https://www.niedziela.pl/artykul/66990/35-lat-temu-Jan-Pawel-II-odwiedzil>, [dostęp: 2.06.2021].

Abstrakcja, Słownik Języka Polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/abstrakcja;2438476.html>, [dostęp: 2.06.2021].

Ateizacja, Słownik Języka Polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/ateizacja;2551072.html>, [dostęp: 2.06.2021].

Jego Świątobliwość Dalajlama oplakuje odejście Papieża Jana Pawła II, prawdziwego praktykującego, ngo.pl, <https://publicystyka.ngo.pl/jego-swiatobliwosc-dalajlama-oplakuje-odejscie-papieza-jana-pawla-ii-prawdziwego-praktykujacego>, [dostęp: 2.06.2021].

Opracowane przemówienia Papieża Jana Pawła II do młodzieży nad Lednicą, lednica2000.pl, http://lednica2000.pl/jp2/P_2001_przemowienieJP2.pdf, [dostęp: 2.06.2021].

Pokój ludziom, opoka.org.pl, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/modlitwy/ap_01012004.html, [dostęp: 2.06.2021].

Źródła fotograficzne:

Biblioteka w Aleksandrii, Wikimedia Commons.

Chrzest Polski, mural z Gniezna, Wikimedia Commons.

Collegium Novum UJ, Wikimedia Commons.

Elżbieta Róża Czacka, Wikimedia Commons.

Emilia i Karol Wojtyłowie z Edmundem, Wikimedia Commons.

Henryk Sienkiewicz, Wikimedia Commons.

Jan Paweł, Wikimedia Commons.

Leonardo da Vinci, Wikimedia Commons.

Mahatma Gandhi, Wikimedia Commons.

Malala Yousafzai, Wikimedia Commons.

Mapa Europy, Wikimedia Commons.

Mapa świata, Wikimedia Commons.

Marcello Bacciarelli, *Portret królowej Jadwigi Andegaweńskiej*, Wikimedia Commons.

Martin Luther King, Wikimedia Commons.

Mount Everest, Wikimedia Commons.

Oktadka francuskiego wydania *W pustyni i w puszczy*, Wikimedia Commons.

Poznań 1956, Wikimedia Commons.

Prymas Stefan Wyszyński na spotkaniu z wiernymi podczas uroczystości Milenium Chrztu Polski, Wikimedia Commons.

Sokrates, Wikimedia Commons.

Wanda Rutkiewicz na Krzywej Turni w Sokolikach, fot. Seweryn Bidziński, Wikimedia Commons.